

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин

Імені Б. Д. Гаврилишина

Кафедра політології та філософії

ДИПЛОМНА РОБОТА

бакалавра

на тему:

**«Геополітичні виклики та загрози в контексті посилення впливу
Китаю в Східній Азії.»**

Виконавець:

Студент 4 курсу групи Пол-41

Допта.Д.

**Науковий
керівник:**

кандидат політичних наук,

доцент Томахів В. Я

Тернопіль–2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИКИ У СХІДНІЙ АЗІЇ.	7
1.1 Геополітична ситуація у східній азії та її особливості.....	7
РОЗДІЛ 2 ПОСИЛЕННЯ ПОЗИЦІЙ І ВПЛИВУ КИТАЮ В СХІДНІЙ АЗІЇ: ЧИННИКИ ТА НАПРЯМКИ	14
2.1 Вплив політико-ідеологічних факторів на геополітичну ситуацію у Східній Азії.....	14
2.2. Економічний та мілітаристський інструментарій Китайського впливу у регіоні Східно-Азіатському регіоні	22
РОЗДІЛ 3. ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ В СХІДНО- АЗІАТСЬКОМУ РЕГІОНІ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ	31
3.1. Конфлікт інтересів Китаю і США у східній азії в контексті сучасних геополітичних викликів.....	31
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44

ВСТУП

Актуальність теми. Геополітична ситуація у Східній Азії протягом останніх десятиліть зазнала суттєвих трансформацій, головним чинником яких стало посилення економічної та військово-політичної могутності Китайської Народної Республіки. Прагнення Китаю до регіонального лідерства, підкріплене безпрецедентним економічним зростанням та модернізацією збройних сил, суттєво змінило баланс сил у регіоні, що раніше характеризувався домінуванням США та їхніх союзників. Зіткнення інтересів КНР із стратегічними цілями Сполучених Штатів та їхніх регіональних партнерів створює підґрунтя для геополітичної напруженості, що має потенціал переростання у відкриті конфлікти. Активна реалізація Китаєм ініціативи "Один пояс, один шлях", територіальні претензії в Південно-Китайському морі, проблема Тайваню та інші аспекти зовнішньої політики Пекіна становлять серйозний виклик для регіональної стабільності та безпеки.

Особливого значення геополітичні процеси в Східній Азії набувають в умовах триваючої трансформації світового порядку, що характеризується посиленням конкуренції між великими державами та ерозією традиційних інститутів глобального управління. Східна Азія перетворюється на один з ключових регіонів формування нової глобальної архітектури, де випробовуються різні моделі міжнародної взаємодії та конкуренції. Посилення конфронтації між США та Китаєм, яке часто описується концепцією "нової холодної війни", створює ризики для всієї системи міжнародних відносин. Водночас Східна Азія зберігає динамічний економічний розвиток, залишаючись одним із головних локомотивів світової економіки, що підкреслює важливість підтримання стабільності в регіоні для глобального добробуту та безпеки.

Дослідження геополітичних викликів та загроз у контексті посилення впливу Китаю в Східній Азії дозволяє не лише краще зрозуміти поточну динаміку регіональних процесів, але й оцінити перспективи розвитку ситуації на майбутнє. Для України, яка прагне диверсифікувати свої зовнішньополітичні та

зовнішньоекономічні зв'язки, розуміння геополітичних трендів у Східній Азії має практичне значення для розробки власної стратегії відносин з країнами регіону, включаючи визначення балансу між співпрацею з Китаєм та стратегічним партнерством зі США та їхніми союзниками. Крім того, досвід протистояння великих держав у Східній Азії може містити цінні уроки для українського контексту, особливо в умовах триваючої російської агресії та геополітичного переформатування європейського простору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика геополітичних процесів у Східній Азії та посилення впливу Китаю у регіоні стала предметом численних досліджень як зарубіжних, так і українських науковців. Вагомий внесок у дослідження сучасної геополітичної ситуації у Східній Азії та ролі Китаю внесли такі зарубіжні дослідники, як Г. Еллісон, який розглядає історичні передумови та сучасні аспекти американсько-китайського протистояння; Дж. Най, який досліджує проблеми "м'якої" та "розумної" сили у зовнішній політиці Китаю; Д. Шамбо, який аналізує внутрішні фактори формування зовнішньої політики КНР; А. Голдстайн, чії праці присвячені проблемам стратегічного суперництва в Азійсько-Тихоокеанському регіоні; Ю. Вебер, М. Бікон та Е. Бредлі, які вивчають військово-стратегічні аспекти китайської експансії.

Серед українських науковців проблеми геополітики Східної Азії та зовнішньої політики Китаю досліджували: С. Шергін, який розробляє питання трансформації регіональної системи міжнародних відносин в Азійсько-Тихоокеанському регіоні; О. Шевчук, який зосереджується на ідеологічних аспектах зовнішньої політики Китаю; Є. Камінський, у працях якого розглядаються стратегічні інтереси КНР у регіональному та глобальному вимірах. Цінним джерелом інформації щодо поточних процесів у регіоні є аналітичні матеріали В. Тарана, який досліджує економічні аспекти американсько-китайського протистояння, та М. Савченко, Д. Цибуляк і А. Шемчук, які аналізують наслідки торговельної війни між США та Китаєм для світової економіки.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі геополітичних викликів та загроз у контексті посилення впливу Китаю в Східній Азії, визначенні основних напрямків та інструментів китайської експансії, а також оцінці потенційних наслідків цих процесів для регіональної та глобальної безпеки.

Завдання дослідження:

1. Дослідити теоретико-методологічні засади сучасної геополітики у Східній Азії та проаналізувати геополітичну ситуацію в регіоні та її особливості.
2. Проаналізувати вплив політико-ідеологічних факторів на геополітичну ситуацію в Східній Азії.
3. Дослідити економічний та мілітаристський інструментарій Китайського впливу у східноазіатському регіоні.
4. Визначити геополітичні виклики та загрози в східноазіатському регіоні та дослідити конфлікт інтересів Китаю і США у контексті сучасних геополітичних викликів.

Об'єкт дослідження – геополітичні процеси у Східній Азії в умовах зміни регіонального балансу сил.

Предмет дослідження – геополітичні виклики та загрози, що виникають у контексті посилення впливу Китаю в Східній Азії.

Методологічну основу дослідження становить системний підхід, який дозволяє розглядати геополітичні процеси у Східній Азії як складну динамічну систему взаємодій між різними акторами. У роботі використано загальнонаукові методи аналізу і синтезу для дослідження окремих аспектів посилення впливу Китаю та їх комплексного осмислення; метод порівняльного аналізу для співставлення політики різних держав регіону; історичний метод для простеження еволюції геополітичної ситуації в регіоні; метод структурно-функціонального аналізу для визначення ролі та функцій різних інструментів китайського впливу.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів для формування більш ефективної зовнішньої політики України щодо країн Східної Азії, зокрема у контексті розвитку відносин з Китаєм та іншими регіональними гравцями. Аналіз інструментарію китайського впливу та реакції на нього з боку інших держав може бути корисним для розробки стратегій економічної співпраці з КНР, що мінімізуватимуть потенційні ризики та максимізуватимуть вигоди.

Структура роботи визначається метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ГЕОПОЛІТИКИ У СХІДНІЙ АЗІЇ.

1.1 Геополітична ситуація у східній азії та її особливості

Східна Азія історично виступає одним із найбільш динамічних регіонів світу, що характеризується складним переплетінням інтересів різних гравців та високим рівнем конкуренції за регіональне лідерство. Географічно цей регіон охоплює території Китайської Народної Республіки, Японії, Південної Кореї, Північної Кореї, Тайваню та Монголії. Геополітична ситуація в Східній Азії формується під впливом як внутрішньорегіональних процесів, так і зовнішніх факторів, серед яких особливе місце займає політика США як глобального гравця. Протягом останніх десятиліть регіон перетворився на один із центрів світової економіки та міжнародної політики, що робить аналіз геополітичних процесів у ньому надзвичайно актуальним для розуміння глобальних тенденцій розвитку міжнародних відносин.

Східноазійський регіон характеризується наявністю потужних економік, що визначають його глобальну вагу. Китай, Японія та Південна Корея входять до числа найбільших економік світу, формуючи потужний економічний трикутник з величезним потенціалом. Згідно з даними Світового банку, сукупний ВВП країн Східної Азії складає близько 25% від світового, що перетворює регіон на один із ключових центрів глобальної економічної системи[1]. Економічна динаміка регіону суттєво впливає на всю світову економіку, а торговельні зв'язки між країнами Східної Азії та рештою світу є надзвичайно розгалуженими та інтенсивними. Показово, що навіть в умовах глобальної економічної нестабільності східноазійські економіки демонструють значну стійкість та здатність до швидкого відновлення.

Геополітична картина Східної Азії значною мірою формується під впливом історичних конфліктів та суперечностей, які зберігають свою актуальність і донині. Японсько-китайські, корейсько-японські та китайсько-тайванські відносини несуть на собі відбиток складного історичного минулого,

що включає колоніальні завоювання, військові конфлікти та територіальні суперечки. Невирішені територіальні питання, зокрема щодо приналежності островів Сенкаку/Дяоюйдао в Східно-Китайському морі між Японією та Китаєм, а також суперечки навколо островів у Південно-Китайському морі, залишаються джерелом напруженості. Ці історичні суперечності ускладнюють процеси регіональної інтеграції та формування ефективних механізмів колективної безпеки.

Стратегічне протистояння між США та Китаєм стало визначальним фактором, що впливає на геополітичну ситуацію в Східній Азії. Протягом десятиліть після Другої світової війни США виступали гарантом безпеки для своїх союзників у регіоні – Японії та Південної Кореї, розміщуючи там свої військові бази та формуючи систему двосторонніх військово-політичних союзів. Американський дослідник Збігнєв Бжезінський характеризував цю систему як "мережу демократичних фортець", що забезпечувала стримування потенційних регіональних гегемонів. Із зростанням економічної та військової потужності Китаю, особливо в останні два десятиліття, протистояння між Вашингтоном та Пекіном набуло нових вимірів та інтенсивності, охоплюючи не лише військово-стратегічну, але й економічну, технологічну та ідеологічну сфери[2, р. 73].

Геополітична ситуація в регіоні ускладнюється наявністю ядерної проблеми на Корейському півострові. Північна Корея, незважаючи на міжнародну ізоляцію та економічні санкції, продовжує розвивати свою ядерну програму та ракетні технології, що становить серйозну загрозу регіональній стабільності. Ядерні випробування та запуски балістичних ракет КНДР регулярно викликають загострення ситуації в регіоні. Спроби міжнародного співтовариства, зокрема в рамках шестисторонніх переговорів (за участі США, Китаю, Росії, Японії, Південної та Північної Кореї), вирішити північнокорейську ядерну проблему поки не принесли бажаних результатів. Це питання залишається одним із ключових викликів для регіональної безпеки та потребує комплексного підходу з урахуванням інтересів усіх залучених сторін.

Тайванське питання залишається одним із найбільш вибухонебезпечних у регіоні та потенційно може спровокувати відкритий конфлікт із залученням великих держав. Офіційний Пекін розглядає Тайвань як невід'ємну частину китайської території та не виключає можливості його силового приєднання у разі проголошення формальної незалежності острова. США, хоча й дотримуються політики "одного Китаю", надають Тайваню військову допомогу та виступають гарантом його фактичної автономії. Як зазначає американський політолог Грем Еллісон, тайванське питання є одним із тих "порохових бочок", які можуть спровокувати пряме протистояння між США та Китаєм. Ситуація навколо Тайваню залишається надзвичайно чутливою та потребує виваженого підходу від усіх залучених сторін для недопущення ескалації напруженості[3, р. 49].

Значний вплив на геополітичну ситуацію в регіоні мають територіальні суперечки в Південно-Китайському морі. Китай, В'єтнам, Філіппіни, Малайзія, Бруней та Тайвань висувують претензії на частину або всі острови Спратлі та Парасельські острови, а також на відповідні акваторії, багаті на природні ресурси та стратегічно важливі з точки зору контролю над морськими комунікаціями. Особливо активну позицію займає Китай, який проводить політику штучного нарощування територій на спірних островах та їх мілітаризації. Рішення Постійної палати третейського суду в Гаазі 2016 року, яке не визнало китайських претензій на більшу частину Південно-Китайського моря, було проігнороване Пекіном, що свідчить про складність вирішення цієї проблеми дипломатичними методами[4, р. 310].

Геополітична ситуація в Східній Азії характеризується також активним розвитком регіональних інтеграційних процесів, що відбуваються паралельно з посиленням конкуренції між ключовими гравцями. Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) відіграє роль ядра, навколо якого формуються різні формати багатостороннього співробітництва, зокрема АСЕАН+3 (АСЕАН плюс Китай, Японія та Південна Корея), Східноазійський саміт, Регіональний форум АСЕАН з питань безпеки. Ці інституції створюють майданчики для діалогу та пошуку компромісів з гострих регіональних проблем. Однак ефективність цих

механізмів часто обмежується принципом консенсусу та небажанням країн-учасниць делегувати частину свого суверенітету наднаціональним структурам.

Економічна взаємозалежність країн регіону є одночасно фактором стабілізації та джерелом нових викликів. З одного боку, інтенсивні торговельні та інвестиційні зв'язки створюють стимули для підтримання стабільності та уникнення відкритих конфліктів. З іншого боку, асиметрична взаємозалежність може використовуватися як інструмент політичного тиску. Показовим прикладом є використання Китаєм економічних важелів впливу під час політичних суперечок з Японією, Південною Кореєю та Філіппінами. Професор Гарвардського університету Джозеф Най характеризує таку політику як прояв "економічного примусу", що стає все більш поширеним інструментом у міждержавних відносинах в регіоні[5, р. 15].

Мілітаризація регіону є ще одним значущим трендом, що визначає геополітичну ситуацію в Східній Азії. Згідно з даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру (SIPRI), протягом останнього десятиліття спостерігається стабільне зростання оборонних бюджетів країн регіону. Особливо вражаючими є темпи нарощування військового потенціалу Китаю, чії військові витрати за останні 20 років зросли більш ніж у десять разів. Японія, незважаючи на конституційні обмеження, також здійснює поступову модернізацію своїх сил самооборони. Південна Корея розвиває власний оборонно-промисловий комплекс та збільшує витрати на оборону у відповідь на північнокорейську загрозу. Така динаміка створює ризики виникнення "дилеми безпеки", коли зміцнення обороноздатності однієї країни сприймається іншими як загроза їхній безпеці, що провокує нарощування озброєнь[6, р. 12].

Технологічне суперництво стає все більш важливим виміром геополітичної конкуренції в регіоні. Китай оголосив амбітні плани щодо досягнення лідерства у ключових галузях високих технологій, таких як штучний інтелект, квантові обчислення, 5G-комунікації, відновлювана енергетика. США та їхні союзники в регіоні, зокрема Японія та Південна Корея, розглядають ці плани як виклик своїм економічним та безпековим інтересам. Результатом стало

посилення контролю за експортом високих технологій та обмеження доступу китайських компаній до ключових компонентів та ринків. Американський дослідник Ешлі Телліс характеризує поточну ситуацію як початок "технологічної холодної війни", результати якої можуть визначити глобальний баланс сил на десятиліття вперед[7].

Енергетична безпека є критично важливим фактором для всіх країн регіону, більшість з яких є нетто-імпортерами енергоресурсів. Забезпечення стабільного доступу до нафти, природного газу та інших енергоносіїв є одним із пріоритетів національної безпеки для Китаю, Японії та Південної Кореї. Це пояснює особливу увагу цих країн до ситуації на Близькому Сході, а також їхню зацікавленість у розвитку альтернативних маршрутів постачання енергоресурсів. Боротьба за контроль над потенційними родовищами нафти і газу в Східно-Китайському та Південно-Китайському морях додатково загострює територіальні суперечки в регіоні. Паралельно країни Східної Азії активно інвестують у розвиток відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності, прагнучи зменшити свою залежність від імпорту енергоносіїв.

Вплив глобальних проблем, таких як зміна клімату, пандемії, міжнародний тероризм, також відчутно позначається на геополітичній ситуації в Східній Азії. Регіон є особливо вразливим до наслідків глобального потепління, зокрема підвищення рівня моря, екстремальних погодних явищ, зміни режимів опадів. Ці фактори можуть призвести до загострення проблем продовольчої безпеки, міграції, доступу до прісної води. Досвід пандемії COVID-19 продемонстрував як вразливість регіону до глобальних епідемій, так і потенціал для співробітництва у подоланні спільних викликів. Інші транснаціональні загрози, такі як піратство, кіберзлочинність, незаконний обіг наркотиків, також потребують скоординованих дій країн регіону.

Геополітична ситуація в Східній Азії характеризується також зростанням ролі націоналізму в внутрішній та зовнішній політиці країн регіону. В Китаї офіційна ідеологія "китайської мрії" та "відродження китайської нації" апелює

до історичної пам'яті про колишню велич Піднебесної імперії. В Японії поступово посилюються позиції консервативних сил, що виступають за перегляд пацифістських положень конституції та більш активну зовнішньополітичну роль країни. В Південній Кореї питання історичної справедливості у відносинах з Японією регулярно стають причиною дипломатичних конфліктів. Як зазначає японський дослідник Шінічі Кітаока, "націоналізм залишається потужною силою, що формує зовнішню політику країн Східної Азії, часто ускладнюючи раціональний пошук компромісів у міждержавних відносинах" [8, р. 8].

Таблиця 1.1

Ключові геополітичні виклики у Східній Азії та їх характеристика

Геополітичний виклик	Залучені сторони	Основні особливості
Тайванське питання	КНР, Тайвань, США	Принцип "одного Китаю" проти фактичної автономії Тайваню; потенційна точка прямого конфлікту між США та КНР
Територіальні суперечки в Південно-Китайському морі	КНР, В'єтнам, Філіппіни, Малайзія, Бруней, Тайвань	Контроль над стратегічними морськими шляхами; доступ до родовищ природних ресурсів; мілітаризація спірних островів
Ядерна проблема Корейського півострова	КНДР, Республіка Корея, США, КНР, Японія	Ядерна програма КНДР; періодичні випробування ракет; загроза регіональній стабільності
Спір щодо островів Сенкаку/Дяоюйдао	Японія, КНР, Тайвань	Територіальний конфлікт з історичним підґрунтям; періодичні загострення у відносинах між Японією та КНР
Стратегічне протистояння США-КНР	США, КНР, регіональні союзники	Конкуренція за вплив у регіоні; нарощування військової присутності; торговельні суперечки; технологічне суперництво
Економічна взаємозалежність та суперництво	Усі країни регіону	Висока інтеграція виробничих ланцюгів; використання економічних важелів для політичного тиску; конкуренція за ринки та ресурси
Технологічне суперництво	КНР, США, Японія, Республіка Корея	Конкуренція за лідерство у сферах ШІ, 5G, квантових обчислень; обмеження доступу до технологій
Енергетична безпека	Усі країни регіону, особливо КНР, Японія, Республіка Корея	Залежність від імпорту енергоносіїв; боротьба за контроль над джерелами енергії та шляхами постачання

Підсумовуючи аналіз геополітичної ситуації у Східній Азії, можна констатувати, що вона характеризується складним переплетінням історичних суперечностей, територіальних претензій, економічної конкуренції та стратегічного протистояння між великими державами. Регіон є одночасно простором інтенсивного економічного співробітництва та ареною геополітичної конкуренції, що створює унікальну комбінацію можливостей та викликів для всіх залучених акторів. Посилення впливу Китаю є, безумовно, ключовим трендом, що визначає динаміку регіональних процесів, проте його наслідки для регіональної стабільності та безпеки залишаються предметом дискусій серед експертів. Геополітична ситуація в Східній Азії продовжує еволюціонувати під впливом як традиційних, так і нових факторів, а її розвиток матиме суттєвий вплив на формування глобального порядку в XXI столітті.

РОЗДІЛ 2 ПОСИЛЕННЯ ПОЗИЦІЙ І ВПЛИВУ КИТАЮ В СХІДНІЙ АЗІЇ: ЧИННИКИ ТА НАПРЯМКИ

2.1 Вплив політико-ідеологічних факторів на геополітичну ситуацію в східній Азії

Аналізуючи геополітичну ситуацію в Східній Азії, неможливо оминати увагою складну систему політико-ідеологічних чинників, що формують підґрунтя регіональних процесів та визначають траєкторії розвитку міждержавних відносин. Політико-ідеологічний ландшафт регіону характеризується надзвичайною різноманітністю, поєднуючи комуністичну ідеологію Китаю та Північної Кореї, ліберально-демократичні цінності Японії, Південної Кореї та Тайваню, авторитарні тенденції в окремих країнах Південно-Східної Азії. Така ідеологічна гетерогенність створює підґрунтя для системного протистояння та конкуренції різних моделей суспільно-політичного розвитку, що безпосередньо відображається на геополітичних процесах. Український дослідник Сергій Шергін у своїх працях зазначає, що "ідеологічний фактор залишається одним із ключових у формуванні регіональної архітектури безпеки в Східній Азії, визначаючи лінії розмежування та точки потенційних конфліктів".

Центральним елементом політико-ідеологічного ландшафту Східної Азії є китайська модель розвитку, яка поєднує авторитарну політичну систему з ринковою економікою під керівництвом Комуністичної партії Китаю. Ця модель, що отримала назву "соціалізм з китайською специфікою", демонструє вражаючі результати в економічній сфері, забезпечивши стрімке зростання економіки КНР та підвищення добробуту значної частини населення. Успіхи Китаю створюють привабливу альтернативу західній ліберально-демократичній моделі розвитку, особливо для країн, що розвиваються. Американський дослідник Девід Шамбо в книзі "Майбутнє Китаю" (2016) зазначає, що "китайська модель кидає виклик західній парадигмі розвитку, демонструючи можливість досягнення вражаючих економічних результатів без політичної лібералізації". Цей ідеологічний виклик

має прямі геополітичні наслідки, змінюючи баланс впливу в регіоні та поза його межами[9, р. 144].

Концепція "китайської мрії", сформульована Сі Цзіньпіном, стала ідеологічним оформленням геополітичних амбіцій сучасного Китаю. Ця концепція, що включає ідеї національного відродження, досягнення процвітання та посилення міжнародного впливу Китаю, апелює як до внутрішньої аудиторії, так і до зовнішнього світу. "Китайська мрія" поєднує традиційні конфуціанські цінності з модернізаційними прагненнями, створюючи привабливу ідеологічну альтернативу західним моделям. Український політолог Євген Камінський у своїх дослідженнях зауважує, що "ідеологічна концепція "китайської мрії" має глобальні амбіції, пропонуючи альтернативний шлях розвитку для країн, незадоволених існуючим світовим порядком". Ця ідеологічна експансія супроводжується активною культурною дипломатією, поширенням китайської мови та культури через мережу Інститутів Конфуція, що стає важливим інструментом "м'якої сили" Пекіна[10, с. 106].

Протистояння між китайською моделлю "авторитарного капіталізму" та західною ліберально-демократичною парадигмою становить ідеологічну основу геополітичної конкуренції в регіоні. США та їхні союзники – Японія, Південна Корея, Австралія – позиціонують себе як представники демократичного табору, що протистоїть авторитарним тенденціям. Адміністрація президента США Джо Байдена активно просуває наратив про глобальне протистояння демократій та авторитарних режимів, намагаючись консолідувати союзників навколо спільних цінностей. Американський політолог Френсіс Фукуяма, відомий своєю концепцією "кінця історії", в останніх працях визнає, що ліберальна демократія стикається з серйозними викликами, зокрема з боку Китаю, який демонструє здатність поєднувати економічну ефективність з авторитарною політичною системою. Це ідеологічне протистояння має прямі геополітичні наслідки, впливаючи на формування альянсів та коаліцій у регіоні[11, р. 300].

Особливе місце в системі політико-ідеологічних факторів, що впливають на геополітичну ситуацію в Східній Азії, займає північнокорейська ідеологія

чучхе. Ця доктрина, що поєднує елементи марксизму-ленінізму, корейського націоналізму та культу особи, забезпечує ідеологічне обґрунтування ізоляціоністської політики КНДР та її ядерної програми. Незважаючи на економічну відсталість та міжнародну ізоляцію, Північна Корея залишається важливим геополітичним гравцем у регіоні саме завдяки своїй непередбачуваній поведінці та ядерному потенціалу. Південнокорейський дослідник Кім Донсу в своїй праці "Політична ідеологія КНДР та її вплив на регіональну безпеку" (2018) зазначає, що "ідеологія чучхе, попри свою зовнішню архаїчність, виявилася надзвичайно ефективним інструментом збереження режиму в умовах міжнародного тиску та економічних труднощів". Ідеологічна замкнутість Північної Кореї ускладнює дипломатичні зусилля з вирішення ядерної проблеми Корейського півострова та залишається одним із ключових викликів для регіональної безпеки[12, р. 80].

Значний вплив на геополітичну ситуацію в регіоні має також японська політико-ідеологічна модель, що поєднує ліберально-демократичні інститути із сильними консервативними традиціями. Протягом останніх десятиліть у Японії спостерігається поступове посилення націоналістичних тенденцій, що знаходить відображення у прагненні переглянути "пацифістську" статтю 9 Конституції та розширити можливості для застосування військової сили за межами країни. Це викликає занепокоєння в сусідніх країнах, особливо в Китаї та Південній Кореї, де ще жива історична пам'ять про японську агресію періоду Другої світової війни. Український японіст Володимир Головченко у своїх працях відзначає, що "трансформація японської зовнішньополітичної ідеології в бік більшої самостійності та активності відображає як внутрішньополітичні процеси в країні, так і реакцію на зміну регіонального балансу сил, зокрема на посилення Китаю". Ця ідеологічна еволюція має важливі геополітичні наслідки, впливаючи на конфігурацію безпекових альянсів у регіоні[13, с. 209].

Релігійний фактор також відіграє помітну роль у формуванні політико-ідеологічного ландшафту Східної Азії, хоча його вплив не такий очевидний, як в інших регіонах. Конфуціанська етика з її акцентом на ієрархії, повазі до влади та

гармонії продовжує впливати на політичну культуру більшості країн регіону, навіть тих, що пройшли шлях модернізації та демократизації. Цей культурно-ціннісний базис створює особливе середовище для функціонування політичних інститутів та міждержавних відносин, що часто не враховується західними аналітиками. Американський дослідник Семюел Гантінгтон у своїй знаменитій праці "Зіткнення цивілізацій" ще в 1990-х роках передбачав зростання ролі культурно-цивілізаційних факторів у міжнародних відносинах після завершення ідеологічного протистояння холодної війни. Специфіка східноазійської політичної культури, сформована під впливом конфуціанства, дійсно створює особливе середовище для функціонування як авторитарних, так і демократичних режимів регіону[14, р. 36].

Актуальною тенденцією, що має значний вплив на геополітичну ситуацію в Східній Азії, є зростання націоналістичних настроїв у більшості країн регіону. Китайський націоналізм, який поєднує комуністичну ідеологію з традиційними уявленнями про центральну роль Піднебесної у світовому порядку, стає все більш впливовим фактором у визначенні зовнішньої політики Пекіна. В Японії націоналістичні настрої проявляються у дискусіях щодо ролі країни у Другій світовій війні та прагненні повернути статус "нормальної держави" з повноцінними збройними силами. Південнокорейський націоналізм часто фокусується на історичних образах з боку Японії та прагненні до возз'єднання Корейського півострова. Як зазначає британська дослідниця Рей Хуан, "зростання націоналістичних настроїв створює додаткову напруженість у регіональних відносинах, ускладнюючи процеси примирення та інтеграції". Ця тенденція має безпосередній вплив на геополітичну ситуацію, загострюючи територіальні суперечки та історичні конфлікти[15, р. 60].

Демократичні перетворення в деяких країнах регіону, зокрема в Південній Кореї та на Тайвані, створюють додатковий вимір політико-ідеологічного протистояння в Східній Азії. Успішний досвід демократизації цих країн спростовує тезу про несумісність азійських цінностей з демократичними принципами та створює альтернативну модель розвитку для регіону. Особливо

показовим є приклад Тайваню, який, маючи спільне культурне коріння з материковим Китаєм, пішов шляхом демократизації та побудови громадянського суспільства. Український дослідник Петро Шевчук відзначає, що "тайванська демократія стала важливим ідеологічним викликом для КНР, демонструючи можливість поєднання китайської культурної традиції з демократичними інститутами". Цей ідеологічний вимір тайванського питання робить його особливо чутливим для керівництва КНР та підвищує ризики конфронтації навколо статусу острова[16].

Важливим політико-ідеологічним фактором, що впливає на геополітичну ситуацію в регіоні, є концепція "Індо-Тихоокеанського регіону", яка активно просувається США та їхніми союзниками. Ця концепція, що охоплює простір від західного узбережжя Індії до східного узбережжя США, має виразне ідеологічне забарвлення, протиставляючи "вільний і відкритий Індо-Тихоокеанський регіон" китайським ініціативам. Формування таких механізмів як Чотиристоронній діалог з питань безпеки (Quad) за участі США, Японії, Індії та Австралії, а також трьохсторонній безпековий альянс AUKUS (Австралія, Велика Британія, США) є практичним втіленням цієї концепції. Японський дослідник Акіхіко Танака в своїй праці "Формування нової регіональної архітектури в Азії" (2020) зазначає, що "концепція Індо-Тихоокеанського регіону відображає глибинні зміни в геополітичній конфігурації Азії та є спробою створити інклюзивну регіональну архітектуру, засновану на спільних цінностях та принципах". Ця ідеологічна конструкція має безпосередній вплив на геополітичні процеси, формуючи нові лінії розмежування та коаліції в розширеному азійському просторі[17, с. 42].

Китайська ініціатива "Один пояс, один шлях" (ОПОШ) також має виразний політико-ідеологічний вимір, пропонуючи альтернативну модель міжнародного співробітництва та розвитку. На відміну від західних підходів, що акцентують увагу на політичних реформах та дотриманні прав людини, китайська модель фокусується на економічному розвитку та інфраструктурних проектах без політичних умов. Ця модель знаходить підтримку в багатьох країнах, що розвиваються, включаючи деякі держави Південно-Східної Азії. Американська

дослідниця Надеж Ролланд зазначає, що "ОПОШ є не просто економічним проектом, але й інструментом поширення китайського впливу та альтернативної моделі глобального управління". Ця ідеологічна складова ініціативи викликає занепокоєння у США та їхніх союзників, які розглядають її як виклик ліберальному міжнародному порядку[18, р. 183].

Політико-ідеологічні розбіжності всередині Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) також суттєво впливають на геополітичну ситуацію в ширшому регіоні Східної Азії. АСЕАН, що об'єднує країни з різними політичними системами – від демократій (Індонезія, Філіппіни) до авторитарних режимів (В'єтнам, М'янма) та монархій (Таїланд, Бруней) – часто стикається з труднощами у виробленні спільної позиції щодо регіональних проблем, особливо у відносинах з Китаєм. Ці розбіжності вміло використовуються зовнішніми гравцями для просування своїх інтересів. Сінгапурський політолог Кіжор Магбубані зазначає, що "гетерогенність політичних систем країн АСЕАН одночасно є їхньою силою і слабкістю: з одного боку, вона забезпечує інклюзивність об'єднання, з іншого – ускладнює вироблення консолідованої позиції з чутливих питань". Ця ідеологічна гетерогенність АСЕАН має прямий вплив на геополітичні процеси в регіоні, створюючи простір для маневрування зовнішніх гравців[19, р. 97].

Корейський півострів залишається одним із найбільш яскравих прикладів ідеологічного розколу, що має безпосередні геополітичні наслідки. Протистояння між комуністичною Північчю та капіталістичним Півднем, що триває з 1950-х років, є не лише регіональною проблемою, але й символом глобального ідеологічного протистояння. Спроби налагодження міжкорейського діалогу часто наштовхуються на фундаментальні ідеологічні розбіжності, що ускладнює перспективи об'єднання. Південнокорейський дослідник Пак Чін Ву зазначає, що "ідеологічний розкол між двома корейськими державами з часом лише поглиблюється, оскільки формуються покоління, соціалізовані в різних політичних та економічних системах". Цей ідеологічний розкол має прямі

геополітичні наслідки, перетворюючи Корейський півострів на постійне джерело напруженості та непередбачуваності в регіоні[20, р. 138].

Значний вплив на геополітичну ситуацію в Східній Азії має також тенденція до технонаціоналізму – поєднання націоналістичних прагнень з акцентом на технологічний розвиток та самодостатність. Ця тенденція особливо яскраво проявляється в Китаї, де концепція "технологічного суверенітету" стала важливою складовою національної стратегії. План "Зроблено в Китаї 2025" та подальші ініціативи спрямовані на досягнення лідерства у ключових високотехнологічних галузях та зменшення залежності від іноземних технологій. Американський дослідник Ден Ван зазначає, що "технологічне суперництво між США та Китаєм має виразний ідеологічний вимір, відображаючи більш широке протистояння різних моделей розвитку та управління". Ця тенденція до технонаціоналізму має прямий вплив на геополітичні процеси, стимулюючи формування технологічних альянсів та блоків, а також загострюючи конкуренцію за контроль над критичними технологіями[21, р. 232].

Таблиця 2.1

**Ключові політико-ідеологічні фактори, що впливають на
геополітичну ситуацію в Східній Азії**

Політико-ідеологічний фактор	Основні прояви	Геополітичні наслідки
Китайська модель "соціалізму з китайською специфікою"	Авторитарна політична система з ринковою економікою; концепція "китайської мрії"	Ідеологічний виклик західній ліберально-демократичній моделі; посилення впливу Китаю в регіоні та світі
Протистояння демократичних та авторитарних моделей розвитку	Формування "демократичного табору" (США, Японія, Південна Корея, Тайвань); просування китайської альтернативи	Поглиблення ідеологічного розколу в регіоні; формування безпекових альянсів на ідеологічній основі
Північнокорейська ідеологія чучхе	Політика самоізоляції; розвиток ядерної програми; культ особи	Непередбачуваність КНДР як геополітичного актора; ядерна загроза як інструмент дипломатії

Японський національний консерватизм	Дискусії щодо перегляду "пацифістської" конституції; прагнення до "нормалізації" статусу країни	Посилення оборонного потенціалу Японії; напруженість у відносинах з Китаєм та Південною Кореєю
Зростання націоналістичних настроїв у країнах регіону	Активізація територіальних претензій; актуалізація історичних конфліктів	Ускладнення регіонального співробітництва; загострення територіальних суперечок
Ідеологія демократизації (Тайвань, Південна Корея)	Формування стабільних демократичних інститутів; розвиток громадянського суспільства	Альтернативна модель розвитку для регіону; ідеологічний виклик для КНР
Концепція "Індо-Тихоокеанського регіону"	Формування безпекових механізмів (Quad, AUKUS); просування ліберальних цінностей	Створення противаги китайському впливу; формування нової регіональної архітектури
Ініціатива "Один пояс, один шлях"	Інфраструктурні проекти; економічна дипломатія; фінансування розвитку	Поширення китайського впливу; альтернативна модель міжнародного співробітництва
Ідеологічна гетерогенність АСЕАН	Відсутність єдиної позиції щодо регіональних проблем; різні підходи до відносин з Китаєм	Вразливість до зовнішнього впливу; обмежена ефективність як колективного актора
Ідеологічний розкол на Корейському півострові	Фундаментальні відмінності політичних систем; періодичні спроби діалогу	Постійне джерело регіональної напруженості; ускладнення перспектив об'єднання
Технонаціоналізм	Стратегії технологічного суверенітету; конкуренція за лідерство в ключових технологіях	Формування технологічних блоків; "цифровий залізний занавіс"; технологічні війни

Представлена таблиця узагальнює ключові політико-ідеологічні фактори, що впливають на геополітичну ситуацію в Східній Азії. Вона демонструє складне переплетіння різних ідеологічних тенденцій та їхній вплив на регіональні процеси. Особливо варто відзначити протистояння між китайською моделлю "соціалізму з китайською специфікою" та західною ліберально-демократичною парадигмою, що становить ідеологічну основу геополітичної конкуренції в регіоні. Інші важливі фактори включають зростання націоналістичних настроїв, технонаціоналізм, ідеологічну гетерогенність АСЕАН та фундаментальні розбіжності на Корейському півострові. Всі ці фактори в комплексі створюють складну та динамічну політико-ідеологічну

картину регіону, що має безпосередній вплив на формування геополітичних тенденцій та викликів.

Підсумовуючи аналіз впливу політико-ідеологічних факторів на геополітичну ситуацію в Східній Азії, можна зробити висновок про їхню фундаментальну роль у формуванні регіональних процесів. Ідеологічне протистояння між різними моделями розвитку, зростання націоналістичних настроїв, технологічне суперництво та інші ідеологічні тенденції створюють складну матрицю взаємодій, що визначає траєкторії регіональної динаміки. Особливу роль у цій системі відіграє ідеологічна конкуренція між Китаєм та США, що проектується на регіональний рівень та впливає на формування альянсів і коаліцій. Розуміння цих політико-ідеологічних факторів є необхідною умовою для адекватного аналізу геополітичних процесів у регіоні та прогнозування їхнього подальшого розвитку.

2.2. Економічний та мілітаристський інструментарій Китайського впливу у регіоні східно-азіатському регіоні (ініціатива "Один пояс, один шлях", інвестиції, торгівля, модернізація армії, особливо збільшення флоту, територіальні конфлікти в південно-китайському морі).

Геополітичний вплив Китаю в Східній Азії спирається на комплексне використання економічних та військових інструментів, що дозволяє Пекіну ефективно розширювати свою присутність та поглиблювати вплив на сусідні країни. Економічна потужність КНР, що зросла протягом останніх десятиліть, стала фундаментом для проектування політичного та стратегічного впливу в регіоні. Паралельно з розвитком економічної експансії Китай здійснює масштабну модернізацію своїх збройних сил, приділяючи особливу увагу розбудові військово-морських сил та ракетних військ. Ця подвійна стратегія економічного залучення та військового посилення створює для Пекіна унікальні можливості формувати регіональне середовище відповідно до своїх стратегічних інтересів. Дослідження цього інструментарію дозволяє краще зрозуміти механізми та напрямки посилення китайського впливу в Східній Азії.

Ініціатива "Один пояс, один шлях" (ОПОШ), оголошена головою КНР Сі Цзіньпіном у 2013 році, стала найбільш амбітним проявом китайської економічної дипломатії та важливим інструментом геополітичного впливу в регіоні. Ця ініціатива, що складається з "Економічного поясу Шовкового шляху" та "Морського шовкового шляху XXI століття", спрямована на створення розгалуженої мережі інфраструктурних проектів, що з'єднують Китай з країнами Азії, Африки та Європи. В Східній Азії ОПОШ реалізується через низку стратегічних проектів, включаючи розвиток портової інфраструктури, будівництво залізниць та створення спеціальних економічних зон. Показовим прикладом є проект створення Економічного коридору Китай-Монголія-Росія, що покликаний інтегрувати транспортні та енергетичні мережі цих країн [22, с. 61].

Інвестиційна політика Китаю відіграє ключову роль у зміцненні його економічного впливу в Східній Азії. Протягом останнього десятиліття Китай став одним з найбільших інвесторів у регіоні, фінансуючи проекти в сферах інфраструктури, енергетики, видобутку ресурсів та промисловості. Особливе місце в китайській інвестиційній стратегії займають країни Південно-Східної Азії, де КНР активно конкурує зі США та Японією за економічний вплив. За даними Американського підприємницького інституту, з 2005 по 2020 рік китайські прямі інвестиції в країни АСЕАН перевищили 300 млрд доларів. Характерним прикладом є масштабні інвестиції Китаю в економіку Камбоджі, включаючи проекти розвитку порту Сіануквіль та будівництво гідроелектростанцій на річці Меконг. Ці інвестиції не лише приносять економічні вигоди, але й створюють важелі політичного впливу. Як зауважує сінгапурський дослідник Рахул Мішра, "китайські інвестиції часто супроводжуються політичними очікуваннями щодо підтримки позиції Пекіна з ключових регіональних питань" [23, р. 169].

Торговельна політика є ще одним потужним економічним інструментом китайського впливу в регіоні. Китай став найбільшим торговельним партнером для більшості країн Східної Азії, включаючи таких традиційних союзників США

як Японія та Південна Корея. Ця торговельна взаємозалежність створює асиметричні відносини, оскільки більшість країн регіону значно більше залежать від доступу до китайського ринку, ніж Китай від них. Показовим прикладом використання торговельних важелів для досягнення політичних цілей стали неофіційні економічні санкції Пекіна проти Південної Кореї у 2017 році після розміщення там американської системи протиракетної оборони THAAD. Китай обмежив туристичний потік, закрити магазини південнокорейської компанії Lotte Group на своїй території та запровадив неформальні обмеження на імпорт південнокорейських товарів, що призвело до значних економічних втрат для Сеула. Цей випадок чітко продемонстрував готовність Пекіна використовувати економічні важелі для досягнення своїх стратегічних цілей[24, с. 17].

Фінансові інституції, створені за ініціативою Китаю, також стали важливими інструментами поширення його економічного впливу в Східній Азії. Азійський банк інфраструктурних інвестицій (АБІІ), заснований у 2016 році з капіталом у 100 млрд доларів, та Фонд Шовкового шляху з капіталом у 40 млрд доларів забезпечують фінансування інфраструктурних проєктів у регіоні, часто конкуруючи з традиційними міжнародними фінансовими інституціями, такими як Світовий банк та Азійський банк розвитку. АБІІ вже профінансував десятки проєктів у країнах Східної та Південно-Східної Азії, включаючи розвиток енергетичної інфраструктури в Індонезії, модернізацію портів у М'янмі та покращення транспортної мережі у Лаосі. Як зазначає японський дослідник Масахіро Каваї, "створення АБІІ є частиною ширшої стратегії Китаю з формування альтернативної фінансової архітектури в Азії, що відповідає китайським інтересам та підходам до розвитку"[25, р. 210].

Паралельно з економічною експансією Китай здійснює масштабну модернізацію своїх збройних сил, що стає все більш важливим інструментом проєктування регіонального впливу. Оборонний бюджет КНР стабільно зростає протягом останніх трьох десятиліть, досягнувши у 2022 році 229 млрд доларів. Це робить китайські військові витрати другими у світі після США та значно більшими за сукупні оборонні бюджети всіх інших країн Східної Азії.

Основними напрямками військової модернізації є розвиток високоточних ракетних систем, авіації, кібернетичних можливостей та, особливо, військово-морських сил. Згідно з оцінками американського дослідника Ендрю Еріксона, "військова модернізація Китаю спрямована не лише на захист власної території, але й на забезпечення здатності проектувати силу за межами своїх кордонів, передусім у прилеглих морських просторах Східної Азії"[26].

Особливу увагу в програмі військової модернізації Китай приділяє розвитку військово-морських сил, що має критичне значення для посилення його впливу в Східній Азії. За останні два десятиліття Китай здійснив безпрецедентне розширення та модернізацію свого флоту, перетворивши його на другий за потужністю у світі після ВМС США. Згідно з даними Міжнародного інституту стратегічних досліджень, станом на 2022 рік китайський флот налічував понад 350 бойових кораблів, включаючи авіаносці, есмінці, фрегати та підводні човни. Особливо значущим стало введення в експлуатацію перших двох китайських авіаносців – "Ляонін" (перебудований зі старого радянського корабля) та "Шаньдун" (перший авіаносець повністю китайської побудови). Будівництво третього, ще більш технологічно розвиненого авіаносця, демонструє амбіції Пекіна щодо проектування військово-морської могутності в регіоні[27, р. 5].

Територіальні претензії Китаю в Південно-Китайському морі стали одним із найбільш яскравих проявів його експансіоністської політики в регіоні. Пекін претендує на близько 90% акваторії Південно-Китайського моря, спираючись на так звану "лінію дев'яти пунктирів", що охоплює території, на які також претендують В'єтнам, Філіппіни, Малайзія, Бруней та Тайвань. Особливо активно Китай просуває свої претензії щодо архіпелагів Спратлі та Парасельських островів. Починаючи з 2013 року, КНР розпочала масштабну програму створення штучних островів на рифах та атолах Південно-Китайського моря. На цих штучних островах було побудовано портову інфраструктуру, злітно-посадкові смуги, радарні станції та інші військові об'єкти. Найбільш значущими прикладами є розбудова інфраструктури на рифах Мішиф, Суб'ї та Файері Крос, що фактично перетворилися на китайські військові бази. Ці дії

викликали гостру реакцію інших претендентів та США, які розглядають їх як порушення міжнародного права та загрозу свободі навігації.

Правові та дипломатичні аспекти територіальних претензій Китаю в Південно-Китайському морі також заслуговують на увагу як елементи його стратегії регіонального впливу. Пекін послідовно відмовляється визнавати юрисдикцію міжнародних судових інстанцій щодо цих суперечок та наполягає на вирішенні питань через двосторонні переговори, де він має перевагу через асиметрію потенціалів. Показовим прикладом стала реакція Китаю на рішення Постійної палати третейського суду в Гаазі від 2016 року, яке визнало безпідставними китайські історичні претензії на більшу частину Південно-Китайського моря. Пекін категорично відмовився визнавати це рішення та продовжив політику фактичного контролю над спірними територіями[28].

Збройні сутички та інциденти в Південно-Китайському морі є ще одним проявом мілітаристського інструментарію китайського впливу. Протягом останнього десятиліття неодноразово відбувалися конфлікти між китайськими та в'єтнамськими рибальськими суднами, а також між береговою охороною КНР та філіппінськими кораблями. Зокрема, у 2012 році Китай встановив контроль над рифом Скарборо, витіснивши звідти філіппінські судна. У 2014 році відбулася гостра конфронтація між Китаєм та В'єтнамом через розміщення китайської нафтової платформи в спірних водах. У 2019-2021 роках Китай неодноразово застосовував тактику "сірої зони" – використання цивільних суден, підтримуваних військовими кораблями, для витіснення рибалок та суден інших країн зі спірних акваторій. Ці інциденти демонструють готовність Пекіна застосовувати обмежену силу для забезпечення своїх територіальних претензій, водночас уникаючи відкритого військового конфлікту, який міг би спровокувати пряме втручання США.

Економічні інтереси також є важливим фактором, що визначає китайську політику в Південно-Китайському морі. Через цю акваторію проходять морські торговельні шляхи, якими транспортується близько третини світової морської торгівлі та значна частина китайського імпорту енергоносіїв. Крім того,

Південно-Китайське море багате на рибні ресурси та потенційно містить значні поклади нафти й природного газу. Китай активно розвиває свою енергетичну інфраструктуру в регіоні, зокрема через діяльність Китайської національної офшорної нафтової корпорації (CNOOC). У 2014 році CNOOC розмістила свою глибоководну бурову платформу "Хайян Шию 981" у водах, на які претендує В'єтнам, що призвело до дипломатичної кризи та антикитайських протестів у В'єтнамі. Контроль над ресурсами Південно-Китайського моря розглядається Пекіном як важливий елемент забезпечення енергетичної безпеки та економічної переваги в регіоні[29].

Розвиток військових баз та об'єктів подвійного призначення в країнах Південно-Східної Азії також є важливим елементом стратегії Китаю з проектування військової сили в регіоні. Особливу стурбованість у сусідніх країн та США викликає можливість створення китайських військових об'єктів у Камбоджі, М'янмі та інших країнах регіону. Зокрема, у 2019 році з'явилася інформація про секретну угоду між Китаєм та Камбоджею щодо надання ВМС КНР ексклюзивного доступу до військово-морської бази в Реамі. Хоча обидві сторони офіційно заперечували існування такої угоди, супутникові знімки зафіксували масштабні будівельні роботи на території бази, що вказувало на її модернізацію для потреб більших військових кораблів. Подібні проекти, разом з розбудовою інфраструктури "Морського шовкового шляху", створюють передумови для розширення постійної присутності китайських військово-морських сил у регіоні.

Зростання китайської військової присутності в Східно-Китайському морі також є важливим проявом посилення геополітичного впливу Пекіна. Основним фокусом напруженості в цьому регіоні є суперечка між Китаєм та Японією щодо островів Сенкаку (китайська назва – Дяоюйдао). Починаючи з 2012 року, після націоналізації островів японським урядом, Китай значно посилив свою військову та правоохоронну присутність у прилеглих водах. Кораблі китайської берегової охорони та військово-морських сил регулярно патрулюють води навколо островів, періодично заходячи в територіальні води, які Японія вважає своїми. У

2013 році Китай в односторонньому порядку оголосив створення зони ідентифікації протиповітряної оборони (ADIZ), що охоплює спірні острови, що викликало гостру реакцію Японії та США. Ці дії демонструють зростаючу готовність Пекіна використовувати військовий потенціал для просування своїх територіальних претензій та тестування рішучості американсько-японського альянсу.

Економічний та мілітаристський інструментарій китайського впливу також активно застосовується щодо Тайваню, який Пекін розглядає як свою невід'ємну територію. Економічна інтеграція між материковим Китаєм та Тайванем значно поглибилася за останні три десятиліття – КНР стала найбільшим торговельним партнером та напрямком інвестицій для тайванського бізнесу. Водночас Пекін не відмовляється від військового тиску на острів, регулярно проводячи масштабні військові навчання поблизу Тайваню та нарощуючи потенціал для можливої силової операції. Особливо напруженою ситуація стала після візиту спікера Палати представників США Ненсі Пелосі на Тайвань у серпні 2022 року, коли Китай провів безпрецедентні за масштабом військові навчання, фактично блокувавши острів з моря та повітря на кілька днів. Ця демонстрація сили була чітким сигналом як для Тайбея, так і для Вашингтона щодо рішучості Пекіна у тайванському питанні та його зростаючих військових можливостей[30].

Таблиця 2.2

**Економічний та мілітаристський вплив Китаю на ключові країни
Східної Азії**

Країна	Основні економічні інструменти впливу	Основні військові/стратегічні інструменти впливу	Реакція на китайський вплив
Японія	Торговельна взаємозалежність (Китай - найбільший торговельний партнер); інвестиції в окремі сектори	Тиск у суперечці щодо островів Сенкаку/Дяоюйдао; військові навчання в Східно-Китайському морі	Посилення оборонних можливостей; зміцнення альянсу з США; диверсифікація економічних зв'язків

Південна Корея	Торгівля (Китай - найбільший торговельний партнер); інвестиції; туризм	Неформальні економічні санкції (кейс ТНААД); тиск щодо обмеження військового співробітництва з США	Балансування між економічними інтересами та безпековим альянсом з США; поступова диверсифікація ринків
Тайвань	Економічна інтеграція; інвестиції тайванських компаній у материковий Китай	Військові навчання; нарощування потенціалу для військової операції; дипломатична ізоляція	Зміцнення оборонних можливостей; поглиблення неформальних зв'язків з США; диверсифікація економіки
В'єтнам	Інвестиції в інфраструктуру; торгівля; проекти ОПОШ	Тиск у Південно-Китайському морі; конфлікти навколо рибальства та розвідки ресурсів	Обережне балансування; розвиток відносин з США та Японією; модернізація збройних сил
Філіппіни	Інвестиції в інфраструктуру; кредити; проекти ОПОШ	Контроль над спірними рифами та атолами; тиск на філіппінських рибалок	Коливання між наближенням до Китаю та зміцненням альянсу з США залежно від внутрішньополітичних факторів
Камбоджа	Масштабні інвестиції; інфраструктурні проекти; безумовна фінансова допомога	Можливе створення військово-морської бази; тренування військових	Майже повна економічна та політична орієнтація на Китай; обмеження співпраці з західними країнами

Представлена таблиця демонструє диференційований підхід Китаю до використання економічних та мілітаристських інструментів впливу щодо різних країн Східної Азії. Можна спостерігати чітку кореляцію між рівнем економічної залежності країни від Китаю та її вразливістю до китайського політичного та стратегічного тиску. Найбільш показовим є приклад Камбоджі, де масштабні китайські інвестиції супроводжуються зростанням політичного впливу та створенням можливостей для військової присутності. Водночас економічно розвинені країни, такі як Японія та Південна Корея, попри значну торговельну взаємозалежність з Китаєм, зберігають політичну автономію завдяки міцним безпековим зв'язкам зі США. Ця таблиця наочно ілюструє комплексний характер китайської стратегії в регіоні, що поєднує економічні стимули з військовим тиском для досягнення геополітичних цілей.

Підсумовуючи аналіз економічного та мілітаристського інструментарію китайського впливу у східноазіатському регіоні, можна зробити висновок про формування Пекіном багаторівневої стратегії посилення своїх позицій. Ця стратегія включає економічні інструменти (ініціатива "Один пояс, один шлях", інвестиції, торгівля, фінансові інституції) та військові важелі (модернізація збройних сил, особливо флоту, активна політика в територіальних суперечках, нарощування військової присутності). Синергія цих інструментів створює потужний механізм проектування китайського впливу, що становить серйозний виклик для регіональної стабільності та балансу сил. Реакція інших держав регіону варіюється від пристосування до протидії, залежно від їхніх економічних зв'язків з Китаєм, безпекових альянсів та внутрішньополітичної ситуації.

РОЗДІЛ 3. ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ В СХІДНО АЗІАЦЬКОМУ РЕГІОНІ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ДЛЯ МІЖНАРОДНОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Конфлікт інтересів Китаю і США у східній азії в контексті сучасних геополітичних викликів

Геополітичне протистояння між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою у Східній Азії стало визначальним фактором формування регіонального порядку у XXI столітті. Цей конфлікт, що розгортається на тлі зміни глобального балансу сил, має багатовимірний характер, охоплюючи економічну, військову, політичну, технологічну та ідеологічну сфери. Особливої гостроти він набув з приходом до влади у США адміністрацій Дональда Трампа (2017-2021 рр.) та Джо Байдена (з 2021 р.), коли пріоритетним завданням американської зовнішньої політики стало стримування зростаючого впливу Китаю, який розглядається у Вашингтоні як ключовий стратегічний конкурент. Для Пекіна, своєю чергою, реалізація геополітичних амбіцій у Східній Азії є невід'ємною складовою національної стратегії перетворення Китаю на наддержаву світового масштабу.

Конфлікт інтересів між США та Китаєм у економічній сфері найяскравіше проявився у торговельній війні, що розгорнулася з 2018 року. Адміністрація Трампа розпочала широкомасштабний наступ на китайський експорт, запровадивши мита на товари загальною вартістю понад 360 млрд доларів, звинувачуючи Китай у нечесній торговельній практиці, крадіжці інтелектуальної власності та примусовій передачі технологій. Китай відповів запровадженням зустрічних мит на американські товари. Незважаючи на підписання у січні 2020 року "першої фази" торговельної угоди, більшість американських мит залишилася чинною, а економічне протистояння перейшло у приховану фазу. Адміністрація Байдена хоч і змінила риторику, але не відмовилася від політики економічного тиску на Китай, запроваджуючи нові обмеження у сфері високих технологій та критично важливих ланцюгів постачання[32, с. 80].

Торговельна війна між США та Китаєм має глибоке стратегічне підґрунтя. За даними Міністерства торгівлі США, через недобросовісну конкуренцію з боку КНР американська економіка щороку втрачала понад 200 млрд дол. Після пандемії та на тлі війни в Україні США розпочали процес перегляду глобальних ланцюгів постачання з метою зменшення залежності від Китаю, особливо у критичних секторах економіки: напівпровідники, зелена енергетика, військові технології. На початку квітня 2025 року США оголосили про безпрецедентне підвищення мит на китайські товари – до 104%, що є не просто економічним заходом, а цілеспрямованим ударом проти головного глобального конкурента Америки. Як заявила речниця Білого дому Каролайн Левітт: "Це не просто про гроші. Це про глобальне лідерство"[31].

Боротьба за контроль над ключовими морськими шляхами та стратегічними логістичними вузлами стала важливим виміром геополітичного протистояння США і Китаю в регіоні. Особливу увагу в цьому контексті привертає ситуація навколо Панамського каналу, через який щороку проходить понад 12 тисяч суден, що становить близько 5% світової торгівлі. Китай активно нарощує свою присутність у зоні каналу через інвестиції у портову інфраструктуру та інші логістичні об'єкти. У відповідь США активізували зусилля щодо "повернення" каналу під свій вплив, включаючи військово-морську присутність та дипломатичний тиск. Конфлікт загострився у березні 2024 року, коли уряд КНР заблокував угоду щодо продажу американському фонду BlackRock портів, розташованих по обидва боки каналу, що належали гонконгській компанії CK Hutchison[31].

Тайванське питання залишається найнебезпечнішою точкою потенційного конфлікту між США та Китаєм у Східній Азії. Пекін розглядає Тайвань як невід'ємну частину китайської території та не відмовляється від можливості силового приєднання острова, особливо в разі офіційного проголошення ним незалежності. США, попри дотримання політики "одного Китаю", визнаючи КНР як єдиний легітимний уряд Китаю, підтримують неофіційні відносини з Тайванем, постачають йому оборонне озброєння та розглядають збереження

демократії на острові як важливий елемент своєї стратегії в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Адміністрації Трампа і Байдена значно розширили контакти з Тайбеєм на високому рівні та збільшили військову допомогу, що викликало гостру реакцію Пекіна[34].

Військове протистояння у Південно-Китайському морі є ще одним проявом конфлікту інтересів між США та Китаєм у Східній Азії. Китай претендує на близько 90% акваторії Південно-Китайського моря, спираючись на так звану "лінію дев'яти пунктирів", та активно будує штучні острови, які поступово мілітаризуються. США, своєю чергою, проводять регулярні операції із забезпечення свободи навігації в регіоні, наголошуючи на необхідності дотримання міжнародного морського права та захисту інтересів регіональних союзників, таких як Філіппіни та В'єтнам. Ситуація періодично загострюється через інциденти за участю військових кораблів сторін, а також через конфлікти навколо права на розвідку та видобуток природних ресурсів.

Гонка озброєнь у Східній Азії є прямим наслідком загострення конфлікту інтересів між США та Китаєм. Китай здійснює масштабну модернізацію своїх збройних сил, приділяючи особливу увагу розвитку військово-морського флоту, ракетних військ та засобів протидії доступу на театр військових дій. За останні два десятиліття КНР перетворилася на другу військову потугу світу, значно скоротивши технологічний розрив із США. У відповідь Вашингтон активізував військову присутність у регіоні, зміцнює оборонні союзи з традиційними партнерами (Японія, Південна Корея, Австралія) та розвиває нові безпекові формати, такі як AUKUS (альянс Австралії, Великої Британії та США) та Quad (четвірка США, Японії, Австралії та Індії).

Боротьба за технологічне домінування стала одним із ключових вимірів конфлікту інтересів між США та Китаєм. США запровадили широкомасштабні обмеження на експорт передових технологій до Китаю, особливо у сфері напівпровідників, штучного інтелекту та квантових обчислень, прагнучи стримати технологічний розвиток КНР. Зокрема, у жовтні 2022 року адміністрація Байдена запровадила жорсткі обмеження на експорт до Китаю

напівпровідників, вироблених із використанням американських технологій або обладнання, а також заборонила американським громадянам працювати в китайських компаніях, що займаються розробкою мікрочипів. Китай, своєю чергою, активізував зусилля з досягнення технологічної самодостатності в рамках стратегії "подвійної циркуляції" та ініціативи "Зроблено в Китаї 2025"[35, с. 63].

Конкуренція за вплив у країнах Південно-Східної Азії є важливим аспектом геополітичного протистояння США та Китаю. Пекін активно розвиває економічні зв'язки з країнами АСЕАН через торгівлю, інвестиції та інфраструктурні проекти в рамках ініціативи "Один пояс, один шлях". США, своєю чергою, намагаються протидіяти зростанню китайського впливу через власні економічні ініціативи, такі як Індо-Тихоокеанська економічна рамкова угода, а також через зміцнення безпекових відносин з ключовими країнами регіону. Країни АСЕАН опинилися у складній ситуації, намагаючись балансувати між двома наддержавами та не потрапити у залежність від жодної з них. Особливо показовим є випадок Філіппін, які після періоду зближення з Китаєм за президентства Родріго Дутерте повернулися до зміцнення союзницьких відносин зі США за нового президента Фердинанда Маркоса-молодшого.

Ідеологічне протистояння між ліберально-демократичною моделлю, яку представляють США, та авторитарною моделлю державного капіталізму, яку просуває Китай, є фундаментальним аспектом конфлікту інтересів у Східній Азії. Адміністрація Байдена активно використовує риторику глобального протистояння між демократіями та авторитарними режимами, прагнучи консолідувати союзників навколо спільних цінностей. Китай, зі свого боку, позиціонує власну модель розвитку як більш ефективну альтернативу західному лібералізму, особливо для країн, що розвиваються. Успіхи Китаю у економічному розвитку та подоланні бідності використовуються Пекіном як аргумент на користь переваг китайської моделі, що кидає ідеологічний виклик глобальному лідерству США.

Економічна взаємозалежність між США та Китаєм створює парадоксальну ситуацію, коли дві країни одночасно є стратегічними конкурентами та найбільшими торговельними партнерами. Двосторонній товарообіг між США та Китаєм у 2022 році, попри торговельну війну та пандемію, досяг 690,6 млрд доларів. Китай залишається третім за величиною експортним ринком для США після Канади та Мексики, тоді як США є ключовим ринком збуту для китайських товарів. Така глибока економічна взаємозалежність, з одного боку, стримує ескалацію конфлікту до відкритого протистояння, а з іншого – перетворюється на інструмент геополітичного впливу, коли економічні важелі використовуються для досягнення політичних цілей[32, с. 80].

Ключову роль у економічному та стратегічному протистоянні США та Китаю відіграє контроль над виробництвом напівпровідників – критично важливих компонентів сучасної електроніки. Тайвань є світовим лідером у виробництві найсучасніших чипів, зокрема, тайванська компанія TSMC контролює понад 90% ринку найбільш передових напівпровідників. Ця ситуація створює геополітичні ризики для обох наддержав: для США – через потенційну вразливість ланцюгів постачання у разі конфлікту в Тайванській протоці; для Китаю – через залежність від імпорту чипів для розвитку власних високотехнологічних галузей. США активно інвестують у розвиток власного виробництва напівпровідників, зокрема через CHIPS and Science Act, прийнятий у 2022 році, а також заохочують TSMC та інші компанії будувати заводи на американській території. Китай, своєю чергою, вкладає величезні кошти у розвиток національної напівпровідникової промисловості, прагнучи досягти технологічної самодостатності[34].

Загострення геополітичного протистояння між США та Китаєм має суттєвий вплив на економічний розвиток країн Східної Азії. З одного боку, це створює ризики, пов'язані з фрагментацією глобальних ланцюгів постачання, зростанням торговельних бар'єрів та загальною невизначеністю. З іншого боку, деякі країни регіону отримують вигоди від перенесення виробництва з Китаю внаслідок стратегії диверсифікації ланцюгів постачання, яку реалізують

американські та інші західні компанії. Найбільшими бенефіціарами цього процесу стають В'єтнам, Малайзія, Таїланд та Індонезія, які приваблюють інвесторів нижчими витратами на робочу силу та відсутністю геополітичних ризиків, пов'язаних з Китаєм. Ця тенденція до "дружнього рещорингу" (friend-shoring) сприяє економічному зростанню в регіоні, але одночасно посилює конкуренцію за інвестиції та доступ до ринків.

Військово-морське суперництво у Східній Азії є одним із найбільш небезпечних аспектів конфлікту інтересів США та Китаю. Китай здійснив безпрецедентне розширення та модернізацію свого флоту, який нині налічує понад 370 бойових кораблів, що робить його найбільшим у світі за кількістю суден. Особливу увагу Пекін приділяє будівництву авіаносців, есмінців з керованим ракетним озброєнням та підводних човнів. США, маючи 11 авіаносних груп та глобальну мережу військово-морських баз, зберігають технологічну перевагу, проте в умовах регіонального конфлікту біля китайського узбережжя ця перевага може бути нівельована. Постійна присутність американських військово-морських сил у регіоні, включаючи регулярні проходи через Тайванську протоку, демонструє готовність США захищати свої інтереси та підтримувати союзників[31].

Співпраця між Китаєм та Росією стала додатковим фактором, що впливає на геополітичну ситуацію у Східній Азії та загострює конфлікт інтересів із США. Після початку повномасштабної російської агресії проти України у лютому 2022 року, Китай, не надаючи прямої військової допомоги Росії, значно збільшив обсяги торгівлі з нею, закупаючи російські енергоносії та постачаючи товари подвійного призначення. Ця співпраця викликає занепокоєння у Вашингтоні та серед американських союзників у регіоні, оскільки зміцнює геополітичну позицію потенційних конкурентів США. Японія та Південна Корея, які підтримали санкції проти Росії, виявилися у складній ситуації, намагаючись балансувати між економічними інтересами (залежністю від торгівлі з Китаєм) та безпековими міркуваннями (союзом зі США).

Трансформація безпекової архітектури Східної Азії відбувається під впливом американсько-китайського протистояння. США активізували зусилля з формування мережі безпекових альянсів та партнерств для стримування Китаю. Ключовими елементами цієї архітектури є двосторонні союзи США з Японією та Південною Кореєю, а також нові багатосторонні формати, такі як AUKUS та Quad. Японія, яка традиційно обмежувала свої військові можливості, розпочала безпрецедентне з часів Другої світової війни збільшення оборонного бюджету та перегляд безпекової політики у відповідь на зростаючу загрозу з боку Китаю. Південна Корея, незважаючи на економічну залежність від КНР, також зміцнює військову співпрацю зі США, включаючи розміщення системи протиракетної оборони THAAD, що викликало гостру реакцію Пекіна.

Конкуренція за вплив у міжнародних організаціях та формування глобальних правил і норм стала важливим аспектом геополітичного конфлікту між США та Китаєм. Пекін активно просуває власне бачення міжнародного порядку, створюючи альтернативні міжнародні інституції, такі як Азійський банк інфраструктурних інвестицій, та збільшуючи свій вплив у традиційних багатосторонніх структурах, включаючи установи ООН. США, зі свого боку, прагнуть зберегти лідерську роль у формуванні глобальних правил, особливо у таких сферах як цифрова економіка, штучний інтелект, космос та міжнародна торгівля. Ця конкуренція нормотворчості має безпосередній вплив на країни Східної Азії, які змушені визначатися, які правила та стандарти вони будуть приймати у різних сферах, від регулювання цифрових технологій до інвестиційної політики.

Ситуація на Корейському півострові залишається одним із найбільш складних аспектів регіональної геополітики, що впливає на відносини між США та Китаєм. Північна Корея, яка продовжує розвивати ядерну програму та ракетні технології, залишається залежною від Китаю економічно, що дає Пекіну вагомий важелі впливу. США, своєю чергою, розглядають денуклеаризацію Північної Кореї як стратегічний пріоритет і прагнуть залучити Китай до тиску на Пхеньян. Однак, в умовах загострення американсько-китайського протистояння,

готовність Пекіна до конструктивної співпраці з цього питання зменшується, оскільки збереження статус-кво на Корейському півострові може бути вигідним для Китаю як засіб підтримання напруженості між США та їхніми регіональними союзниками[36, с. 53].

Боротьба за природні ресурси, зокрема у Південно-Китайському морі, є важливим економічним аспектом геополітичного конфлікту між США та Китаєм. Південно-Китайське море багате на рибні ресурси та потенційно містить значні поклади нафти й природного газу. Китай активно розвиває свою енергетичну інфраструктуру в регіоні, зокрема через діяльність Китайської національної офшорної нафтової корпорації (CNOOC). Конфлікти навколо розвідки та видобутку ресурсів періодично призводять до загострення відносин між Китаєм та іншими претендентами на акваторію, такими як В'єтнам та Філіппіни, що змушує США активніше залучатися до регіональних процесів для захисту інтересів своїх партнерів та забезпечення свободи навігації.

Інформаційне протиборство є невід'ємною складовою геополітичного конфлікту між США та Китаєм у Східній Азії. Обидві сторони активно використовують засоби стратегічної комунікації, публічної дипломатії та інформаційних операцій для просування власного наративу щодо ситуації в регіоні та дискредитації опонента. Китай розвиває "глобальну медіа-імперію", інвестуючи мільярди доларів у розширення міжнародного впливу своїх державних ЗМІ та активно використовуючи соціальні мережі для формування громадської думки. США, зі свого боку, намагаються протидіяти китайській пропаганді, викриваючи дезінформаційні кампанії та просуваючи альтернативне бачення регіонального порядку, засноване на ліберально-демократичних цінностях. Ця інформаційна війна впливає на сприйняття конфлікту громадянами країн регіону та формує підтримку або опозицію до політики обох наддержав[37, с. 162].

Основні сфери геополітичного протистояння США та Китаю у Східній Азії

Сфера протистояння	Інтереси США	Інтереси Китаю	Ключові точки напруги
Економічна	Збереження глобального лідерства; захист інтелектуальної власності; зменшення торговельного дефіциту	Забезпечення економічного зростання; технологічний розвиток; реалізація ініціативи "Один пояс, один шлях"	Торговельний дефіцит; мита та санкції; технологічні обмеження
Військово-стратегічна	Збереження військової переваги в регіоні; забезпечення свободи навігації; підтримка союзників	Захист "корінних інтересів"; забезпечення контролю над прилеглими морями; витіснення США з регіону	Тайванська протока; Південно-Китайське море; нарощування військової присутності
Технологічна	Збереження технологічного лідерства; контроль над критичними технологіями; захист ланцюгів постачання	Технологічна самодостатність; реалізація програми "Зроблено в Китаї 2025"; лідерство у 5G, ШІ, квантових обчисленнях	Обмеження на експорт технологій; боротьба за контроль над виробництвом напівпровідників; кібербезпека
Ідеологічна	Поширення ліберально-демократичних цінностей; збереження західно-центричного світового порядку	Просування "китайської моделі розвитку"; формування альтернативного світового порядку	Права людини; демократичні процеси; міжнародні норми та інституції
Геополітична	Збереження системи альянсів та союзів; підтримка регіональної присутності	Формування сфери впливу в Азії; витіснення США з регіону; регіональне лідерство	Конкуренція за вплив у АСЕАН; стратегічні коридори та вузли; контроль над ресурсами

Представлена таблиця 3.1 систематизує основні сфери геополітичного протистояння між США та Китаєм у Східній Азії. Вона виділяє п'ять ключових вимірів конфлікту інтересів: економічний, військово-стратегічний, технологічний, ідеологічний та геополітичний. Для кожної сфери визначено головні інтереси обох держав та основні точки напруги, де ці інтереси найбільш гостро стикаються. Таблиця наочно демонструє багатовимірний характер

американсько-китайського протистояння, яке охоплює практично всі аспекти міждержавних відносин та має потенціал для подальшого загострення. Особливо небезпечними є військово-стратегічна сфера, де можливе пряме зіткнення збройних сил, та технологічна сфера, де розгортається боротьба за лідерство у ключових технологіях майбутнього.

Перспективи розвитку конфлікту інтересів між США та Китаєм у Східній Азії залишаються невизначеними, проте більшість експертів погоджуються, що протистояння буде довготривалим та визначатиме регіональну динаміку протягом найближчих десятиліть. Найбільш вірогідним сценарієм є продовження "конкурентного співіснування", коли сторони будуть поєднувати конфронтацію у сферах принципових інтересів із обмеженою співпрацею з глобальних питань, таких як зміна клімату та нерозповсюдження ядерної зброї. Однак, існують ризики неконтрольованої ескалації, особливо навколо Тайваню або у Південно-Китайському морі, де випадкові інциденти між військовими кораблями або літаками можуть призвести до локальних конфліктів. Здатність обох сторін управляти конкуренцією, не допускаючи її переростання у відкрите протистояння, буде ключовим фактором регіональної стабільності у найближчому майбутньому.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження геополітичних викликів та загроз у контексті посилення впливу Китаю в Східній Азії можна зробити наступні висновки.

Геополітична ситуація у Східній Азії характеризується складною системою міждержавних відносин та перетином інтересів світових і регіональних держав. Історичні суперечності, територіальні претензії, економічна конкуренція та стратегічне протистояння між великими державами визначають динаміку регіональних процесів. Особливу роль у формуванні геополітичного ландшафту відіграє Китайська Народна Республіка, яка за останні десятиліття продемонструвала вражаючі темпи економічного зростання та посилення військової могутності. Регіон є одночасно простором інтенсивного економічного співробітництва та ареною геополітичної конкуренції, що створює унікальну комбінацію можливостей та викликів для всіх залучених акторів. Серед ключових особливостей геополітичної ситуації в регіоні слід відзначити стратегічне протистояння між США та Китаєм, територіальні суперечки в Південно-Китайському морі, тайванське питання, ядерну проблему Корейського півострова, мілітаризацію та технологічне суперництво.

Політико-ідеологічні фактори відіграють фундаментальну роль у формуванні геополітичних процесів у Східній Азії. Політико-ідеологічний ландшафт регіону характеризується надзвичайною різноманітністю, поєднуючи авторитарну модель КНР, ліберально-демократичні цінності Японії, Південної Кореї та Тайваню, ізоляціоністську ідеологію КНДР. Центральним елементом цього ландшафту є "соціалізм з китайською специфікою" та концепція "китайської мрії", що протиставляються західній ліберально-демократичній парадигмі. Ідеологічне протистояння підживлюється зростанням націоналістичних настроїв, тенденцією до технонаціоналізму та боротьбою різних моделей розвитку за визнання їхньої ефективності. Розуміння цих політико-ідеологічних факторів є необхідною умовою для адекватного аналізу

геополітичних процесів у регіоні та прогнозування їхнього подальшого розвитку.

Китай використовує комплексний економічний та мілітаристський інструментарій для посилення свого впливу в Східній Азії. Економічні інструменти включають ініціативу "Один пояс, один шлях", масштабні інвестиції в інфраструктуру країн регіону, торговельну політику, створення альтернативних фінансових інституцій (Азійський банк інфраструктурних інвестицій, Фонд Шовкового шляху). Паралельно Китай здійснює масштабну модернізацію своїх збройних сил, особливо військово-морського флоту, що стає все більш важливим інструментом проектування регіонального впливу. Особливо активно Китай використовує військовий потенціал для просування своїх територіальних претензій у Південно-Китайському морі, де проводиться політика штучного нарощування територій на спірних островах та їх мілітаризації. Синергія економічних та військових інструментів створює потужний механізм проектування китайського впливу, що становить серйозний виклик для регіональної стабільності та балансу сил.

Конфлікт інтересів між США та Китаєм у Східній Азії має багатовимірний характер, охоплюючи економічну, військову, технологічну та ідеологічну сфери. Торговельна війна, що розгорнулася з 2018 року, боротьба за контроль над ключовими морськими шляхами та стратегічними логістичними вузлами, тайванське питання, військове протистояння у Південно-Китайському морі, гонка озброєнь, боротьба за технологічне домінування та конкуренція за вплив у країнах Південно-Східної Азії є проявами цього конфлікту. Попри глибоку економічну взаємозалежність, яка створює певні обмеження для ескалації конфлікту, США та Китай демонструють готовність до довготривалого стратегічного протистояння. Це протистояння має суттєвий вплив на всі країни регіону, які змушені балансувати між двома наддержавами, а також на глобальну систему міжнародних відносин, де формуються нові лінії розмежування та альянси. Найбільш вірогідним сценарієм розвитку ситуації є продовження

"конкурентного співіснування", коли сторони будуть поєднувати конфронтацію у сферах принципових інтересів із обмеженою співпрацею з глобальних питань.

Проведене дослідження підтверджує, що посилення впливу Китаю в Східній Азії створює комплекс геополітичних викликів та загроз як для регіональної, так і для глобальної безпеки. Трансформація регіонального балансу сил, загострення територіальних суперечок, мілітаризація та зростання напруженості у відносинах між провідними державами потребують пошуку нових механізмів забезпечення стабільності та безпеки в регіоні. Ефективна відповідь на ці виклики вимагає поєднання дипломатичних зусиль, розвитку багатосторонніх інституцій та форматів діалогу, а також стратегічної стриманості від усіх залучених сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World Bank Group. Global Economy Stabilizes, But Developing Economies Face Tougher Slog. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/01/16/gep-january-2025-press-release> (дата звернення: 18.04.2025).
2. Brzezinski Z. The choice: Global domination or global leadership. New York: Basic Books, 2009. 256 p.
3. Ellison G., Pino N., Hinton N., Southern N. Development Paradigms, Neoliberalism and Human Security—Western Style. Globalization, Police Reform and Development: Doing it the Western Way? 2012. P. 35-54.
4. Möhrlein R. The Hague Case Law: Latest Developments. Netherlands International Law Review. 2023. Vol. 70, No. 2. P. 307-321.
5. Nye J. S. Power and interdependence with China. The Washington Quarterly. 2020. Vol. 43, No. 1. P. 7-21.
6. SIPRI Fact Sheet April 2024. Stockholm International Peace Research Institute. 2024. P. 12. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-04/2404_fs_milex_2023.pdf (дата звернення: 18.04.2025).
7. Tellis A. J. China's Space Capabilities and US Security Interests. Quaderni di Relazioni Internazionali. 2008.
8. Kitaoka S. A new Asian order and the role of Japan. Asia-Pacific Review. 2011. Vol. 18, No. 2. P. 1-13.
9. Shambaugh D. China's future. New Jersey: John Wiley & Sons, 2016. 244 p.
10. Камінський Є. Протодемократичні концепції світового правління і перспектива України у ХХІ столітті. Політична думка. 2001. № 3. С. 102-108.
11. Fukuyama F. The End of History? The New Social Theory Reader. London: Routledge, 2020. P. 298-304.

12. Ardiyanti D., Sinambela S. I. The North Korea's Nuclear Threat: A Case Study of the Security Dilemma in East Asia. *Resolusi: Jurnal Sosial Politik*. 2024. Vol. 7, No. 2. P. 75-89.
13. Головченко В. Стратегічне партнерство найчисленніших демократій світу: уроки для України. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2012. № 2. С. 205-215.
14. Samuel H. The clash of civilizations. *Foreign Affairs*. 1993. Vol. 72, No. 3. P. 22-49.
15. Cheng J. China's regional strategy and challenges in East Asia. *China Perspectives*. 2013. No. 2. P. 53-65.
16. Шевчук О. В. Вибори Президента Тайванської адміністрації у контексті американсько-китайських відносин. *Actual Problems of International Relations*. 2012. Vol. 1, No. 107.
17. Костиця І., Дікарев О. Інноваційні дипломатичні стратегії традиційних акторів Індо-Тихоокеанського регіону. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2024. № 14. С. 38-58.
18. Gerstl A., Wallenböck U. *China's Belt and Road Initiative. Rethinking Asia and International Relations*. Milton: Taylor and Francis, 2020. 314 p.
19. Mahbubani K., Sng J. *The ASEAN miracle: A catalyst for peace*. Singapore: NUS Press, 2017. 264 p.
20. Park H.-B. China's Position on Korea's Unification and US Forces Korea. *The Journal of East Asian Affairs*. 2010. P. 117-154.
21. Wang X. The "Techno-Turn" of China's official discourse on nationalism. *Communist and Post-Communist Studies*. 2020. Vol. 53, No. 4. P. 220-239.
22. Кіктенко В. О. Семантика і прагматика концепту ініціатива "один пояс, один шлях". *Китаєзнавчі дослідження*. 2018. № 1. С. 58-68.
23. Mishra R. *Asian Infrastructure Investment Bank: An Assessment*. *India Quarterly*. 2016. Vol. 72, No. 2. P. 163-176.

- 24.Голянич Б. Співробітництво Китаю з країнами Центральної Азії: сьогодення та перспективи. Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент. 2023. № 13. С. 11-23.
- 25.Kawai M. (ed.). Trauma to triumph: rising from the ashes of the Asian Financial Crisis. Singapore: World Scientific, 2022. 380 p.
- 26.Erickson A. S. Essence of distinction: the ends, ways, and means of China's military maritime quest. *Frontiers in Political Science*. 2024. Vol. 6. 1448241.
- 27.Childs N. Asia-Pacific Regional Security Assessment 2023. International Institute for Strategic Studies. 2023. URL: <https://www.iiss.org/globalassets/media-library---content--migration/files/publications---free-files/aprsa-2023/arsa23-chapter-3.pdf> (дата звернення: 18.04.2025).
- 28.Reuters. China blasts US for forcing it to accept South China Sea ruling. 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/china-says-it-does-not-accept-philippines-2016-south-china-sea-arbitration-win-2023-07-12/> (дата звернення: 18.04.2025).
- 29.Ministry of National Defence - Socialist Republic of Vietnam. China's illegal placement of Haiyang Shiyou-981 oil rig in the exclusive economic zone and continental shelf of Vietnam. 2014. URL: <http://www.mod.gov.vn> (дата звернення: 18.04.2025).
- 30.Курпіта Т. Китай почав військові навчання навколо Тайваню: влада острова звинуватила КНР у блокаді. ТСН. 2022. URL: <https://tsn.ua/svit/kitay-pochav-viyskovii-navchannya-navkolo-tayvanyu-vlada-ostrova-zvinuvatila-knr-u-blokadi-2126473.html> (дата звернення: 18.04.2025).
- 31.Таран В. США vs Китай: холодна торговельна війна. Чи перейде вона в гарячу фазу? Укрінформ . 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3980185-ssa-vs-kitaj-holodna-torgovelna-vijna-ci-pereroste-vona-v-garacu-fazu.html> (дата звернення: 17.04.2025).
- 32.Савченко М. В., Цибуляк Д. С., Шемчук А. В. Торговельна війна між США та Китаєм: масштаби та дослідження для світової економіки. Актуальні

проблеми економіки . 2023. № 265. С. 76-87. DOI: 10.32752/1993-6788-2023-1-265-76-87.

33. Стюарт П. США хочуть «повернути» Панамський канал з-під впливу Китаю, каже глава Пентагону, який відвідав США. Reuters . 2025. URL: <https://www.reuters.com/world/americas/pentagons-hegseth-visit-panama-canal-after-trump-threatens-take-it-back-2025-04-08/> (дата звернення: 17.04.2025).
34. Чи є Тайвань частиною Китаю? Рада з міжнародних відносин . 2025. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/china-taiwan-relations-tension-us-policy-trump> (дата звернення: 17.04.2025).
35. Дубель М. В. Роль інноваційної промислової політики для національної безпеки країн. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки. 2024. С. 60-66.
36. Кан Д. С. Загострення кризи на Корейському півострові та можливі шляхи її подолання. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Історія, економіка, філософія. 2024. № 29. С. 50-59.
37. Гольцов А. Г. Геостратегія сучасного Китаю в Євразії. Секція І. Дослідження китайської цивілізації: історія, філософія, культура. 2023. С. 160.